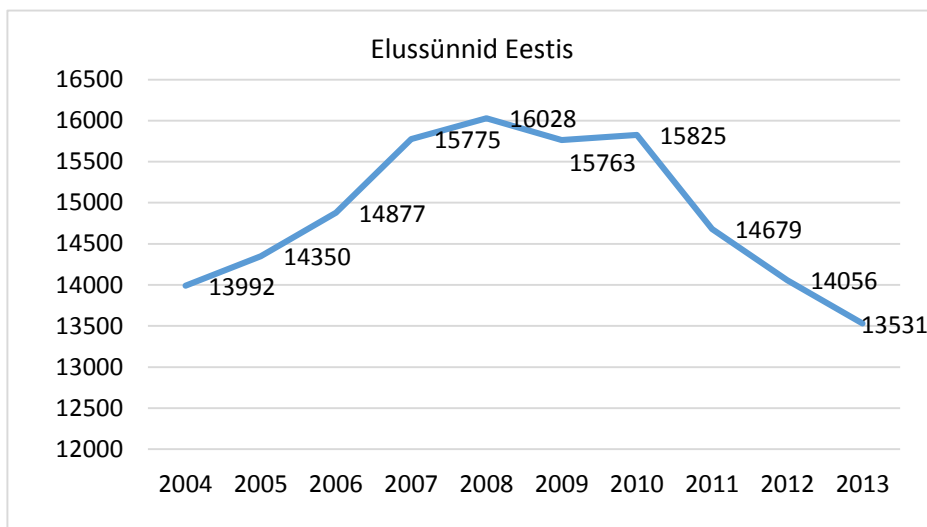

Vanemapuhkuste süsteemid Euroopa Liidu liikmesriikide näitel

Statistikaameti andmetel sündis 2013. aastal Eestis 13 531 last, mida on 525 lapse võrra vähem kui aasta varem. Kui perioodil 2005–2010 võis rõõmustada kasvava sündimuse üle, siis järgneval kolmel aastal sündimus vähenes. Samuti 2014. aasta sündide esialgsed registreerimisandmed ei näita sündimuse tõusu, vaid viitavad selle samale tasemele jäämist.

Käesoleva teemalehe eesmärgiks on anda ülevaade teiste Euroopa riikide vanemapuhkuste süsteemidest. Teema oli hiljuti päevakorral ka Euroopa parlamendiuuringute ja dokumendikeskuse (ECPRD) koostöövõrgustikus. Kuna ECPRD liikmeskonna moodustavad erinevate riikide parlamendikojad, siis tõstatatud teemad on parasjagu olulised mõne liikmesriigi õigusloomes.

Rahvusvaheline vanemapuhkuste regulatsioon

EL-i tasandil on lapse sünni puhul antav rasedus- ja sünnituspuhkus (inglise keeles *maternity leave*) reguleeritud Euroopa Nõukogu direktiiviga 92/85/EMÜ,¹ mis kehtestab õiguse saada vähemalt 14 nädala pikkuse rasedus- ja sünnituspuhkuse enne ja / või pärast sünnitust vastavalt siseriiklikele õigusaktidele ja / või tavadele, millest kaks nädalat on kohustuslikud. Antud direktiiv on rasedus- ja sünnituspuhkuse pikendamise osas muutmisel, kuid Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamendi muudatusettepanekud on erinevad, vastavalt 18 nädalat (sh 6 kohustuslikku nädalat) ja 20 nädalat (sh 6 kohustuslikku nädalat). Riigiti varieerub rasedus- ja sünnituspuhkus oluliselt kuni 58. nädalani.² Eesti rasedus- ja sünnituspuhkus kestab 20 nädalat (140 päeva), millele järgneb pikk kuni kolmeaastane (36 kuud) lapsehoolduspuhkus.

Lapse hooldamiseks antav lapsehoolduspuhkus (inglise keeles *parental leave*) on EL-i tasandil reguleeritud Euroopa Nõukogu direktiiviga 2010/18/EÜ, mille kohaselt minimaalne lapsehoolduspuhkuse kestus peab olema neli kuud ja seda on õigus välja võtta lapse eest hoolitsemiseks kuni lapse 8. eluaastani.³ Eesti on lapsehoolduspuhkuse osas üks heldemaid näiteid Euroopa Liidus, seda nii pika kestuse kui ka selle perioodi tasustamise osas (vanemahüvitist makstakse 18 kuud ja hüvitise suuruseks kuus on reeglina 100% hüvitise saaja eelmise kalendriaasta ühe kuu

¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0085&from=en>

² http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/545695/EPRS_ATA%282014%29545695_REV1_EN.pdf

³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:068:0013:0020:EN:PDF>

keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud tulust). Vanemahüvitiste kulu kajastub väljamakstud peretoetustes. Nimelt väljamakstud peretoetused ulatusid 2014. aastal 265,4 miljoni euroni, millest 164,9 miljonit eurot moodustasid väljamakstud vanemahüvitised.⁴

Alljärgnev kokkuvõte kinnitab, et Euroopa riikide vanemapuhkuste süsteemid on väga erinevad, nii kestuse kui ka tasu arvestamise viiside poolest.

Austrias on sünnituspuhkuse kestus 16 nädalat (8 nädalat enne ja 8 nädalat pärast lapse sündi). Sünnitushüvitis on võrdne eelneva kolme kalendrikuu keskmise palgaga. Isapuhkust Austrias kehtestatud pole. Lapsehoolduspuhkust saab võtta mitte hiljem kui lapse 24. elukuu lõpuni. Vanemad võivad seda omavahel jagada kaks korda, aga ühe osa kestus peab olema vähemalt 2 kuud. Esimesel korral, kui vanemad lapsehoolduspuhkust jagavad, võivad nad võtta ühe kuu lapsehoolduspuhkust koos, aga sellega väheneb lapsehoolduspuhkuse maksimaalne kestus ühe kuu võrra. Üks vanem võib võtta lapsehoolduspuhkust ainult vahetult pärast teise vanema lapsehoolduspuhkuse lõppu. Kumbki vanem võib pikendada oma puhkust ühe korra.

Lapsehooldustasu (*Kinderbetreuungsgeld*) makstakse laste eest, kes on sündinud alates 1. jaanuarist 2002. Alates 2010. aastast on vanematel olnud võimalus valida kahe lapsehooldustasu skeemi vahel, kindlasummaline ja sissetulekuga seotud lapsehooldustasu. Kindlasummalist lapsehooldustasu saavad vanemad taotleda sõltumata sellest, kas nad enne lapse sündi töötasid või mitte. Lapsehooldustasu saamise tingimuseks on õigus peretoetusele, taotleb vanem peab elama lapsega samas leibkonnas, lapsega tuleb käia arstlikul läbivaatusel vastavalt „ema-lapse passi programmile“ ja ei tohi ületada lisatulude ülemmäära (sõltuvalt valitud variandist). Lapsehooldustasu makstakse ainult noorima lapse eest. Õigus lapsehooldustasule säilib sissetuleku saamise ajal ja selle skeemi kohaselt võib vanem teenida 60% oma eelnevast sissetulekust, minimaalselt 16 200 eurot kalendriaasta kohta. Sissetulekuga seotud tasu skeemi kohaselt võib vanem teenida lisaks vaid 6400 eurot vastava kalendriaasta kohta.

Kindlasummalise lapsehooldustasu väljavõtmise osas kehtib 1. jaanuarist 2010 neli varianti: 1) 30+6 ligikaudu 435 eurot kuus, 2) 20+4 ligikaudu 624 eurot kuus, 3) 15+3 ligikaudu 800 eurot kuus, 4) 12+2 ligikaudu 1000 eurot kuus. Olenevalt valitud variandist võib üks vanem taotleda tasu kuni lapse 30-, 20-, 15- või 12-kuuseks saamiseni. Kui vanemad võtavad tasu kordamööda, siis pikendatakse neid perioode (2 kuni 6 kuu võrra) vastavalt valitud variandile.

Sissetulekuga seotud tasu võib taotleda kuni lapse 12-kuuseks saamiseni. Kui vanemad soovivad taotlust jagada, võib tasu taotleda kuni lapse 14-kuuseks saamiseni. Neid kuid, mille eest teine vanem ei ole tasu taotlenud, ei saa üle kanda taotlevale vanemale. Sissetulekuga seotud lapsehooldustasu suurus on kuni 80% Austria makstavast sünnitushüvitisest või arvestatavast fiktiivsest sünnitushüvitisest (arvutatakse Austrias teenitud sissetuleku põhjal). Maksimummäär on 2000 eurot kuus.

Belgias on sünnituspuhkuse kestuseks 15 nädalat (6 kuni 1 nädal enne lapse sündi ja 9 kuni 14 nädalat pärast lapse sündi). Samuti on isal õigus 10-päevasele isapuhkusele, mis tuleb ära kasutada nelja kuu jooksul peale lapse sündi. Lapsehoolduspuhkuse kestus on neli kuud. Mõlemal vanemal on õigus valida kas neljakuulise täisajaga lapsehoolduspuhkuse või osalise lapsehoolduspuhkuse (ja osalise töötamise) vahel. Osalise puhkuse ja osalise töötamise puhul on kaks varianti, 8 kuud lapsehoolduspuhkust osalise tööajaga või 20 kuud lapsehoolduspuhkust, mille jooksul tööaeg moodustab 80% töötundidest. Sünnitushüvitis moodustab esimese 30 päeva jooksul 82% ema töötasust, alates 31. päevast 75% töötasust. Isapuhkuse esimese kolme päeva tasu võrdub 100% töötasuga, mille tasub tööandja, ja alates 4. päevast moodustab isapuhkuse tasu 82% töötasust. Nelja kuu pikkuse täisajaga lapsehoolduspuhkuse tasu on 786.78 eurot kuus.

⁴ http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=SK17&ti=PERETOETUSED+LIIGI+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/11Sotsiaalne_kaitse/04Sotsiaalkindlustus/06Sotsiaalkindlustustoetused/&lang=2

Lisaks kehtib erasektori töötajatele alates 2002. aastast pere- ja tööelu paremaks ühitamiseks nn ajakrediidi skeem (*Time Credit Scheme*).⁵ 2012. aastal reformitud skeemi kohaselt võib vähendada töötunde (levinud on neljapäevane töönael) kolme aasta pikkuse perioodi jooksul ilma töölepingut lõpetamata pereeluga seotud põhjustel (laste koolimine, haige sugulase hooldamine).

Luksemburgis kestab naise sünnituspuhkus 16 nädalat (8 nädalat enne ja 8 nädalat pärast lapse sündi). Lapsehoolduspuhkuse osas saab võtta täisajaga või osalise ajaga lapsehoolduspuhkust. Täisajaga lapsehoolduspuhkuse kestuseks on 6 kuud ja osalise ajaga lapsehoolduspuhkuse periood on 12 kuud. Sünnitushüvitis sõltub eelnevast töötasust, mille ülempiir on viiekordne miinimumpalk (u 9600 eurot). Isapuhkust kehtestatud ei ole. Täisajaga lapsehoolduspuhkuse puhul on vanemahüvitise brutosumma kuus 1778.31 eurot, osalise ajaga lapsehoolduspuhkuse puhul 889.15 eurot kuus.

Rootsis on sünnituspuhkuse kestus 14 nädalat (7 nädalat enne ja 7 pärast lapse sündi). Vanemal on õigus täisajaga lapsehoolduspuhkusele kuni lapse 18 kuuseks saamiseni. Osalise ajaga lapsehoolduspuhkuse variandid võimaldavad vähendada tööaega poole, kolmveerandi, kolmandiku või 1/8 võrra või töötundide vähendamine veerandi võrra alla 8-aastase lapse hoollitsemiseks või kes ei ole lõpetanud esimest klassi. Vanemahüvitist makstakse mõlemale vanemale kokku 480 päeva (16 kuu) eest ja neid päevi saavad vanemad teineteisele üle kanda. Samas 60 päeva (2 kuud) on kummagi vanema kasutada, mis ei ole edasiantavad teisele vanemale. Vanemahüvitist makstakse kolmel erineval viisil. Vanemahüvitist arvestatakse aastase sissetuleku baasil ja vanemale garanteeritakse 80% tema sissetulekust, mis ei tohi ületada ülempiiri (2015. aastal on ülempiiriks 444 500 SEK-i ehk 48100 eurot). Vanem, kel pole sissetulekut või kel sissetulek on madal, on õigus nn baashüvitisele 225 SEK-i (24 eurot) päevas. Kolmanda suurusena on kehtestatud miinimumtase, mis on 180 SEK-i (u 20 eurot). Lapsehoolduspuhkuse 480 päevast (16 kuud) 90 päeva (3 kuud) on tasustatud miinimum tasemel 180 SEK-i päevas.

Lisaks vanemahüvitisele on vanematel lisastiimul jagada vanemahüvitist võrdselt võrdõiguslikkuse boonuse seaduse (*Act on Equality Bonus*) kohaselt. Boonust makstakse välja iga päeva eest, välja arvatud personaalselt kasutatav 60 päeva, vanemale, kes on vähem vanemahüvitise päevi saanud. Seega, mida rohkem nad vanemahüvitise päevi omavahel jagavad, seda suuremat hüvitist nad saavad. Boonus on 50 SEK-i (u 5.40 eurot) päevas. Maksimum boonus on 13 500 SEK-i (u 1458 eurot) aastas pere kohta.

Sloveenias on vanemapuhkusteks rasedus- ja sünnituspuhkus (105 päeva), isapuhkus (30 päeva), lapsehoolduspuhkus (260 päeva). Lapsehoolduspuhkusele on õigus mõlemal vanemal, kummalgi 130 päeva. Ema võib isale üle kanda 100 päeva, 30 päeva on mitte-ülekantavad. Isal on õigus kõik 130 päeva lapse emale üle kanda. Sünnitushüvitis, isapuhkuse tasu, vanemahüvitis on 100% töötaja töötasust, mõningate seaduses sätestatud eranditega. Hüvitistele on kehtestatud alampiir (55% miinimumpalgast) ja ülempiir (2,5 kordne keskmine palk).

Soomes on erinevaid vanemapuhkuste liike palju,⁶ sünnituspuhkus (105 tööpäeva), isapuhkus (54 tööpäeva), täisajaga vanemapuhkus (158 tööpäeva), osaline vanemapuhkus (158 tööpäeva), vanemapuhkusele järgnev lapsehoolduspuhkus, osalise ajaga lapsehoolduspuhkus, ajutine lapsehoolduspuhkus. Vanemapuhkusele on õigus mõlemal vanemal. Kui vanemad võtavad vanemapuhkust kombineeritult, siis ühe perioodi pikkus peab olema vähemalt 12 tööpäeva ja maksimaalselt saab vanemapuhkusel viibimise perioodi vahetada kaks korda. Vanemad võivad samaaegselt võtta ka osalist vanemapuhkust (hüvitatud osalise vanematasuga), mis tähendab kummalegi osalise ajaga töötamist. Vanematasu makstakse kuni lapse 9 kuuseks saamiseni. Sünnitushüvitise, isapuhkuse tasu, vanemapuhkuse tasu arvutamise alused on samad.⁷ Tasu arvestamisel võetakse aluseks maksustatud sissetulek, kui vanem on töötanud ehk tasu aluseks võib olla ka varasem sissetulek. 2015. aastal on miinimummäär 24.02 eurot

⁵ http://europa.eu/epic/countries/belgium/index_en.htm

⁶ http://www.tem.fi/files/41032/peva_taulujakuva_2014_enku.pdf

⁷ http://www.kela.fi/web/en/maternity-allowance_amount

päevas. Vanematasu on reeglina 70% varasemast sissetulekust. Ema saab miinimummääras sünnitustasu või vanematasu, kui ta saab samaaegselt töötasu või õppimise korral õppetuetust. Vanemapuhkuse tasu makstakse 158 tööpäeva eest.

Ungaris on rasedus- ja sünnituspuhkuse kestus 24 nädalat, millest kohustuslikud on sünnile eelnevad 2 nädalat. Peale kohustusliku osa lõppemist, kuni lapse 6 kuuseks saamiseni, on see ülekantav lapse isale kogu aja või osa aja ulatuses. Peale lapse 6 kuuseks saamist on õigus lapsehoolduspuhkusele. Vanem võib vanemapuhkust võtta kuni lapse 8 aastaseks saamiseni. Õigus vanemapuhkusele on mõlemal vanemal samas ulatuses. Vanemapuhkuse periood sõltub laste arvust a) 8 kuud 1. ja 2. lapse puhul, b) 30 kuud kaksikute, 3. lapse ja iga järgneva lapse puhul. Nagu öeldud, vanemapuhkusel jäämise õigus on mõlemal vanemal, vastavalt laste arvule siis kummalgi 4 kuud või 15 kuud. Kui vanemad kombineeritud õigust ei kasuta ja ainult üks vanem on kogu perioodi vanemapuhkusel, siis vanemapuhkuse periood sellest ei muutu, 8 või 30 kuud vastavalt laste arvule.

Ühendkuningriigis eristatakse tavalist (26 nädalat), sh kohustuslik (2 nädalat lapse sünnist, tehasetöölistel 4 nädalat) ja lisanduvat sünnituspuhkust (26 nädalat). Kogu sünnituspuhkuse kestuseks on 52 nädalat ehk üks aasta. Tavalise ja lisanduva sünnituspuhkuse erinevus on seotud töötaja õigusega naasta samale töökohale. Kui töötaja naaseb tööle tavalise sünnituspuhkuse perioodil, on tal õigus samale töökohale, endistel töötingimustel. Kui ta naaseb lisanduva sünnituspuhkuse ajal, siis ei pea tööandja tagama sama töökohta, kui see pole mõistlik, vaid töötajal on siis õigus teisele tööle.

Sünnitushüvitise puhul eristatakse tööandja poolt makstavat sünnitustasu ja riigi poolt makstavat sünnitustoetust. Tööandja poolt makstava sünnitustasu saamise õigus on seotud sama tööandja juures töötatud ajaga. Töötaja peab olema töötanud sama tööandja juures 26 nädalat (pool aastat) enne rasedusest teadaandmist, mis peab toimuma 15 nädalat enne oodatavat sündi. Samuti on seatud nädalase töötasu tingimus, mis on 107 £ (u 150 eurot) nädalas. Sünnitustasu makstakse kuni 39 nädalat. Naistele, kes ei vasta tööandja sünnitustasu tingimustele, makstakse sünnitustoetust kuni 39 nädalat. Nn jagatud lapsehoolduspuhkus täiendab sünnituspuhkust ja isapuhkust (2 nädalat), et vanemad saaksid omavahel jagada lapsehoolduspuhkust ja vastavat tasu vastavalt oma soovidele. Emadel on õigus sünnituspuhkusele, aga nad võivad valida ja sellelt üle minna isaga jagatud lapsehoolduspuhkusele. Jagatud lapsehoolduspuhkus võimaldab vanematel jagada lapse eest hoolitsemist jagada ja olla puhkusel erinevatel aegadel või samaaegselt. Naised võivad juba peale kohustuslikku kahenädalast sünnituspuhkust üle minna jagatud lapsehoolduspuhkusele ja tasule. Jagatud lapsehoolduspuhkust võib võtta igal ajal vahemikus, mis algab lapse sünniga ja lõpeb 52 nädala pärast. Jagatud lapsehoolduspuhkuse tasu on alates käesoleva aasta aprillist 139.58 £ (u 140 eurot) nädalas.

Kai Raudkivi
nõunik
tel 6508

Õigus- ja analüüsiosakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvaesindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.